

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ

Економічна діяльність, праця є одвічною долею людства. Вона не лише створює матеріальний достаток, задовольняє вітальні потреби, а й розвиває творчі сили, здібності, внутрішній світ людини, надає йому особливого спрямування. Сутність економічних процесів, проблем у власне людському вимірі, у контексті найрізноманітніших форм життєдіяльності суспільства і особи розглядає філософія економіки.

Актуальність теми. У сучасній соціальній філософії особливої ваги набуває знання, що тематизується у межах філософії економіки. Актуалізація ролі філософсько-економічних досліджень у сьогоденні визначається тим, що розвиток українського суспільства, в умовах формування глобальної економічної системи, вимагає соціальної модернізації. Зміни, що відбуваються у соціальній сфері сучасного українського суспільства спонукають як до низки теоретичних обґрунтувань їх закономірності та особливостей, так і до нових концептуальних рішень щодо окреслення прогресивного напрямку їх подальшого розвитку. За таких обставин виникає потреба аналізу змісту, сутності, специфіки функціонування основоположних понять філософії економіки, а також означення її теоретичної та практичної ролі у визначенні пріоритетних напрямків розвитку суспільства. Пошук шляхів ефективного соціального розвитку уможлиблюється, насамперед, завдяки реалізації соціально-креативного потенціалу економічного мислення та прогресивної економічної ідеології.

Мета дослідження. Виявити та проаналізувати філософсько-світоглядні основи економічного життя та їх вплив на нього. Поставлена мета обумовлює розв'язання таких дослідницьких завдань: визначити філософсько-світоглядні основи, які притаманні для економічного життя; проаналізувати вплив визначених основ на економічне життя та їх місце у філософії економіки. Об'єктом дослідження є визначення та розгляд філософсько-світоглядних основ економічного життя. Предметом дослідження аспекти філософії економіки та їх вплив на економічне життя.

На перший погляд, філософія та економіка – це дві різні сфери. Одна визначає свідомість, друга – буття. Більшість філософських дослідників абстрагуються від реального життя, економічних відносин, віддаючи перевагу «чистій філософії». Агностицизм Юма, ідеалістична діалектика Гегеля, антропологічний матеріалізм Фейєрбаха звужували філософію до окремих питань, відривали людську думку від життя. Тут спостерігаємо перевагу матерії над розумом. За панування такої філософії стає неможливим сам процес розвитку [1, с. 414]. Марксистсько-ленінська догматика врешті-решт призводить до заперечення ролі людини в суспільному житті. Кожне нове досягнення, наукова розробка, нова суспільна система є результатом мислення людини, її ідей. Якщо немає ідей, то немає й розвитку [2, с. 878]. Неможливість народження інтелектуальних ідей, інноваційних проєктів, механізмів, їхньої суспільної реалізації стали філософською передумовою спочатку гальмування розвитку, а потім і розпаду СРСР. Полярність філософій ідеалізму і матеріалізму, зазначає вчений, якраз і заважає їм стати філософським коренем життя і розвитку. Зокрема, твердження К. Маркса про первинність матерії відривало матеріальне від ідеального в теорії діалектичного розвитку, що на практиці призвело до кримінального тоталітарного режиму на великій частині Земної кулі. Треба відділити ці твердження від філософського лушпиння і взяти з них найкращі здобутки. На цій основі можна сформулювати філософський ланцюг, який справді веде до економічного, соціального і духовного розвитку [3, с. 69-70].

Філософія та економіка тісно пов'язані, вони можуть і повинні розглядатися разом. Більше того, слід говорити про філософію економіки як науку про закономірності, умови та механізм економічного розвитку. Її можна розділити на два рівні – побутовий і державний. Побутовий – це рівень філософії людини, яка прагне шляхом генерування і реалізації своїх ідей забезпечити собі та своїй сім'ї нормальне життя [4, с. 72]. Філософський вимір економічного життя (економіки) значно ширший від його змістового кола – як самодостатньої умови існування й життєдіяльності людини. У ньому економічна сфера постає як особливий засіб самореалізації людини в процесі зміни нею зовнішнього і власного (внутрішнього) світу, а економіка набуває статусу людиновимірної, універсальної єдиної матеріально-духовної сфери, в якій особистість реалізує себе як біосоціодуховна цілісність [5, с. 182]. Самореалізація людини долає межі функціональної структурності економічного процесу, створює передумови для нових форм поєднання діяльності соціальних індивідів. У такому контексті самореалізація особи є головним імпульсом і мотивом, який долає задану розмірність економіки, сприяє еволюції всіх соціальних форм. Самореалізація як суб'єктивна

орієнтація є особливим духовно-творчим процесом, забезпечує постійне наповнення економічної сфери людськими силами. Вона є своєрідним енергетично-творчим джерелом економічного процесу, розвитку людських здібностей, які забезпечують економічну діяльність людини [6, с. 718]. Філософія економіки розглядає систему господарювання як багатомірний, суперечливий, об'ємний світ, який перебуває у постійному русі й розвитку. Специфіка філософського знання допомагає піднятися над зовнішнім, буденним аналізом поверхневих явищ та їх властивостей, проникнути в сутність глибинних економічних процесів, які неможливо збагнути ні досвідом, ні практикою, оскільки вони виходять за межі раціонального осягнення, але є буттєвими і за певних обставин достатньо відчутними. Завдяки цьому філософія економіки здатна розкривати багатшу за змістом і сутністю економічну реальність. Філософський підхід дає змогу розглядати економіку як складну, відкриту, нелінійну систему з її незворотністю, можливістю виникнення нових зв'язків і відношень, з'ясувати місце і роль поодиноких людських зусиль у цій системі, які за певних станів соціального середовища можуть суттєво впливати на макросоціальні процеси [7, с. 148-155]. Сукупно вони формують так звану філософію господарювання, в якій економіка постає в універсальній, всезагальній формі, як така, що ввібрала в себе весь світ. Тотожна дійсність економіки є найповнішою формою економіки, яку здатна осягнути тільки філософія економіки. Розкриваючи універсальність економіки, її всезагальну форму через її буття у світі й нескінченність її зв'язків із ним, філософія економіки не механічно переносить філософські поняття, категорії на сферу господарювання чи результати економічних моніторингових на інші сфери суспільного життя, а всебічно враховує сферу і специфіку власного функціонування [8, с. 384]. Водночас філософія економіки дає філософське розуміння змісту багатьох основних економічних категорій («економіка», «господарство», «виробництво», «праця», «гроші», «економічна людина», «свобода», «потреба» та ін.), які за своєю суттю і значенням виходять за сферу економіки. Пізнання їх змісту забезпечує формування загальних уявлень про природу господарської діяльності, окреслює її місце і роль у духовному бутті, моралі, життєвому світі людини, тобто сприяє осягненню людиновимірної сутності економіки [9, с. 525]. Сукупність усіх цих обставин зумовлює те, що в філософії можливі принципово різні позиції, різні, в тому числі й альтернативні відповіді на корінні питання світогляду. Філософське знання за своєю природою діалогічне, воно вимагає повної свободи обговорення питань, вибору позицій. Жодне філософське вчення не повинно претендувати на монопольне володіння істиною і нав'язуватись як загальнообов'язкове [10, с. 114-116].

Висновки. Філософія, інтегруючи фундаментальні форми діяльнісно-практичного, пізнавального й ціннісного відношення людини до миру, може сприяти формуванню нових гуманних орієнтирів людства, які полегшать подолання конфронтаційності й споживчого відношення до природи. Філософія здатна здійснювати теоретико-методологічний аналіз проблеми виживання людства за допомогою світоглядної, гносеологічної, методологічної, аксіологічної і евристичної функцій. Світоглядна функція філософії дозволяє представити виживання, перехід до нового цивілізаційного шляху в контексті еволюції космічного й суспільно-історичного розвитку. Поза всяким сумнівом - економістові, як і будь-якій людині, важливі світоглядні філософські узагальнення про сучасні взаємини природи й суспільства, необхідності відновлення й збереження біосфери - Колиски й Будинку людства, переходу його на нову модель цивілізаційного розвитку. Але для економіста глибоке розуміння імперативу виживання людства особливо важливо. Адже невтримний ріст техногенних виробництв є першим фундаментальним фактором руйнування біосфери в силу швидкого зростання енергоспоживання, споживання чистої первинної продукції бойовиська, прісної води, скорочення біорізноманіття, площі заселених територій і т.п., а також збільшення обсягу шкідливих відходів.

Література

1. Сморж Л. Філософія : Навчальний посібник / Леонід Сморж. – К.: Кондор, 2004.
2. Мизес Л. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории / Мизес Л.; пер. с 3-го испр. англ. изд. Куряева А. В. – Челябинск: Социум. – 2005.
3. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе. – М. – 1994.
4. Булгаков С.Н. Философия хозяйства. – М. – 1990.
5. Глушко Т. П. Філософія економіки: структурно-методологічний аналіз: дис... к.ф.н.: 09.00.03 / Глушко Т. П. – К.: 2006.
6. Базилевич В. Д. Метафізика економіки / Базилевич В. Д., Ільїн В. В. – К.: Знання. – 2007.

7. *Приятельчук А. О. Особливості філософського забезпечення розвитку змісту економічних категорій // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2005. – № 5*
8. *Философия экономики: Учеб пособие для высш. учеб. заведений / Отв. ред. С. В. Сняков. – К.: Альтерпрес. – 2002.*
9. *Кремень В. Філософія: Мислителі. Ідеї. Концепції: Підручник. – К.: Книга. – 2005.*
10. *Самсин А.И. Основы философии экономики. – М. – 2003.*
11. *Гурик М. І., Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.*
12. *Гончарук, Т. В. Філософія економіки як філософська дисципліна / Т. В. Гончарук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Філософія. – 2007. – № 45. – С. 175-178.*